

KORELACIJA ISLAMSKE VJERONAUK SA DRUGIM ŠKOLSKIM PREDMETIMA

Fetić ELVEDIN

Sažetak

Nastava islamske vjeronauke može ostvariti korelaciju sa svim školskim predmetima. Međupredmetna korelacija doprinosi kvalitetu vjeronaučne nastave. Nastavnik vjeronauke bi trebao nastojati biti uzor u uspostavljanju međupredmetne korelacije. Kvalitet korelacije zavisi od požrtvovanosti, sposobnosti i kreativnosti nastavnika islamske vjeronauke. Brojni su primjeri korelacije islamske vjeronauke i drugih školskih predmeta, kako u redovnoj nastavi, tako i u vannastavnim aktivnostima.

Ključne riječi: korelacija, nastava, islamska vjeronauka, kvalitet.

Dobro planiranje nastavnog gradiva je osnova za ostvarenje međupredmetne korelacije. Međutim smatramo da je važno napomenuti da islam dijeli nauke na korisne i nekorisne. Svaki nastavni predmet koji je zastupljen u našem obrazovnom sistemu je koristan i gradivo u njemu je islamsko jer se temelji na korisnosti. Islamska vjeronauka je u kompatibilnom odnosu sa svim nastavnim predmetima našeg školskog sistema. Navedene dodirne tačke obezbjeđuju solidnu osnovu za bitno uspostavljanje međupredmetne korelacije. Bitno je napomenuti da se kvalitet nekog predmeta mjeri i stepenom međupredmetne korelacije. Isto tako, važno je imati na umu da u našem obrazovnom sistemu nije posvećena dovoljna pažnja međupredmetnoj korelaciji. Zato ćemo u narednim redovima pokušati doprinijeti boljoj korelaciji vjeronauke i drugih predmeta u našim školama. Ali prije svega smatramo da je potrebno definirati pojam korelacije i međupredmetne korelacije.

Korelacija: (lat.correlatio) suodnosnost, uzajamnost, uzajamno pretpostavljanje.¹

Međupredmetna korelacija: dovođenje u uzajamnu vezu predmeta koji imaju sličnosti i dodirnih tačaka.

1. OPĆE NAPOMENE

Čitajući tekst profesora Tvrtka Beusa pod naslovom "Korelacija školskog vjeronauka i drugih predmeta"² uvidjeli smo da postoje određeni elementi koji se mogu iskoristiti i kada je u pitanju korelacija islamske vjeronauke sa drugim predmetima. Konfesionalna katolička vjeronauka sadrži nekoliko veoma bitnih elemenata koji bi, ako već nisu, trebali biti ukomponovani i u islamsku vjeronauku. Ti elementi su sljedeći:

1. Opštereligijski sadržaji sa posebnim akcentom na ekumenizam i dijalog, ovo jasno treba precizirati u kurikulumu. Kod učenika treba njegovati i razvijati dijalošku kompetentnost. Potrebno je također slijediti ekumenski princip: saradujmo na onome oko čega se slažemo, a uvažavajmo se u onome oko čega se ne slažemo.

2. Zastupanje i implementacija međupredmetne korelacije doprinosi jačanju kvaliteta

konfesionalne vjeronauke. Ovo je stav katoličke konfesionalne vjeronauke. Međutim, pošto katoličanstvo kao religija sa naučne strane ostavlja velike sumnje, to je otežavajuća okolnost za ostvarenje kvalitetne i potpune školske korelacije za katoličku vjeronauku. Profesor Bucaille je o ovim sumnjama rekao sljedeće : „ U ovom djelu nalazi se kritika o nespojivosti nekih pasusa Biblije sa savršeno utvrđenim modernim spoznajama"³. S obzirom da islamska vjeronauka ne dolazi u sukob sa naučnim otkrićima, ta činjenica joj olakšava realizaciju međupredmetne korelacije. Istina je da se pojedini sadržaji nekih predmeta suprotstavljaju islamskom učenju, zato je potrebno proučiti te nepodudarne sadržaje kako bismo na suptilan način i bez poteškoća izgradili međupredmetnu korelaciju. Za ilustraciju možemo uzeti sljedeći primjer: ako nam učenik postavi pitanje čiji se odgovor suprotstavlja sadržaju nekog predmeta, učenika je potrebno na vrlo mudar način poučiti npr. ime osnivača sociologije, crtanje portreta, Darwinova teorija evolucije i sl. Nastavnik bi trebao voditi računa da u učionici ne ističe te razlike jer to otežava međupredmetnu korelaciju i u ovom pogledu mora biti vrlo mudar i oprezan.

3. U funkciji prevencije međupredmetnih nesporazuma važno je na početku da nastavnik vjeronauke uskladi podudarne nastavne jedinice u pogledu istog ili bliskog datuma u kome se drži čas. Nastavnik vjeronauke bi trebao svojim dijaloškim kompetencijama, koliko je to moguće, pridobiti naklonost nosioca podudarnih predmeta sa vjeronaukom. To bi mu omogućilo da postane uzor međupredmetne saradnje.

2. TEMELJNE ODREDNICE – NAČELA KORELACIJE

Sadržajna komplementarnost podrazumijeva uzajamnu bliskost sadržaja (tematsku srodnost). Potrebno je izraditi pregled srodnih tema odnosno tematskih cjelina po predmetima, godištima, kao i dužini i načinu obrade. Korisno je upoznati glavne naglaske obrade sadržaja, važne ciljeve, metodičke postupke i dr.

Vjera je dio kulture iako neki pokušavaju

¹ Anić, Klaić, Domović, 1998., str. 748.

² Vidjeti više u: Tvrtko Beus, Korelacija školskog vjeronauka i drugih predmeta, *Kateheza br.1*, 2001., str. 104 – 114.

³ Maurice Bucaille, *Bibija, Kur'an i nauka* (prevela s francuskog Azra Begić), Islamska zajednica RBiH, Muftijstvo Zenica, Zenica, 1995., str. 3.

napraviti liniju razgraničenja između ova dva pojma. Da bi osoba ostvarila kulturološku i tradicijsku vezu potrebno je da izgradi svoj vlastiti kulturološki (uključujući i religijski) identitet kao i tradicijski identitet. Vrlo je opasno otvarati se prema drugoj kulturi ako nismo solidno upoznali vlastitu kulturu. Dobro je poznat primjer kada je Allahov Poslanik a.s. vidio Omera r.a. da drži stranicu Tevrata i tom prilikom ga ljutito ukorio.⁴ Ovdje je bitno naglasiti potrebnu povezanost između vlastite vjere kao dijela kulture i vlastite tradicije. Običaj se ne bi smio kositi sa vjerom. Ako se podudara tradicija sa vjerom, onda je ona izvor vjere. Učenje iz religije (*from religion*) ili konfesionalna vjeronauka je jedan od uvjeta kulturološko tradicijske povezanosti.

Religijski tekstovi bi trebali poticati poštovanje ljudskih prava. Kur'anski ajeti koji pozivaju pravdi daju duhovni podsticaj na razvijanje, osvješćivanje i odbranu ljudskih prava. Upravo savremeno promišljanje fenomena čovjekova dostojanstva, osobnosti, slobode, prava i dužnosti, rada i pravednosti, solidarnosti i suradnje, zaštita života čovjekova u svim fazama egzistencije (zaštita fetusa, novorođenčeta, zrela čovjeka itd.) je izvrsna prilika za nastavu islamske vjeronauke.

Da bi se osvrnuli na ekološke probleme, potrebno je objasniti izraz koji se zove ekologija uma. Ona je preduvjet općepoznatoj ekologiji. Um, koji ima konotacije čovjekoljublja, potrebno mu je razviti senzibilitet za druge osobe. Kada se to postigne pojedinac će ekološki nastojati da druge ne ugrozi. Pravi vjernik zna da umuje i tako doprinese izbjegnuću ekološke katastrofe. Osoba koja ima u svom karakteru izgrađen princip bogobožnosti, i koja je svjesna da je meleki prate neće se usuditi da baci smeće tamo gdje to sa stanovišta morala i života nije dopušteno.⁵

Univerzalnost islama se ogleda u tome što on zadire u sve pore ljudskoga života, njegovi propisi su aktuelni u svakom vremenu i prostoru. Na svako pitanje islam ima odgovor. Iako se islamu imputira suženost, ipak se on ne odvaja

⁴ Šefik Kurdić, Prekrasni ćilim na kojem je ispisan Muhammedov s.a.v.s. životopis. U knjizi : *Sira – životopis posljednjeg Allahovog poslanika* (str. 5 – 12). Islamski pedagoški fakultet u Zenici i IU El – Kelimeh, Zenica – Novi Pazar, 2007., str. 8.

⁵ Vidjeti više u: Seid Husein Nasr, *Susret čovjeka i prirode – duhovna kriza modernog čovjeka* (prijevod s engleskog Enes Karić). El – Kalem, Sarajevo, 2001.

od svoje integralnosti. Ovaj princip omogućava u vjeroučenika širinu pogleda, dubinu promišljanja, slobodu od predrasuda i ograničenja, poštovanje drugih kultura, skupina i svjetonazora, ne upadajući u opasnost sinkretizma. Ovaj princip islama zahtjeva interdisciplinarnu korelaciju vjeronauke i drugih predmeta.

Islamski učenjaci kada tumače suru al - 'Asr kažu da pojedinac dok se ne uveže u sistem tinskog rada ne može biti musliman. Ovaj stav islamskih učenjaka bi trebao biti inspiracija vjeroučiteljima da koreliraju vjeronauku sa ostalim predmetima. Oni bi trebali da surađuju i sa drugim djelatnicima škole jer to predstavlja paradigmu tinskog rada i suradnje u određenoj školi. Vjeroučitelj treba raditi i na promjeni mentaliteta idući prema zajedničkom što vjerodostojnijem radu (tinsko poučavanje u nastavi, podjela uloga u radu sa učenicima, višenastavnički posjeti, razgledavanja, izleti, suradnja sa raznim školama, ustanovama, osobama, organiziranje tribina, druženja i drugo).

3.OBLICI KORELACIJE

U narednim redovima ćemo pokušati navesti konkretne prijedloge za korelaciju islamske vjeronauke sa drugim školskim predmetima kao i aktivnosti koje bi nastavnici vjeronauke mogli poduzimati u svom svakodnevnom radu.⁶

Prvi razred

U ovom razredu posebno je važna korelacija sa mojom okolinom i bosanskim jezikom i književnošću. Sa mojom okolinom je potrebno ostvariti korelaciju kada se obrađuju sljedeće nastavne teme: Higijena i ja, Higijena tijela – zdravo dijete, Moja porodica i Priroda i ja. Što se tiče korelacije sa bosanskim jezikom i književnošću važno je da nastavnik vjeronauke prati usvajanje slova i nezaobilazna je korelacija sa ovim predmetom prilikom analize književnih tekstova. Na ovom uzrastu je posebno važna korelacija sa likovnom i muzičkom kulturom. Potrebno je omogućiti učenicima da svojim crtežima iskažu određene teme koje se obrađuju u nastavi vjeronauke. Učenje ilahija ili pjevanje prigodnih pjesama je sastavni dio vjeronaučne nastave i potrebno je prigodne pjesme iz muzičke kulture iskoristiti u nastavi vjeronauke.

⁶ Prilikom pisanja ovog rada korišten je Nastavni plan i program islamske vjeronauke za osnovnu školu, preuzet na sajtu: www.rijaset.ba/vjeronauka/

Drugi razred

U ovom razredu se korelacija može ostvariti gotovo sa svim školskim predmetima koji su zastupljeni u ovom razredu. Za svaki predmet ćemo navesti po nekoliko primjera.

Bosanski jezik: opisivanje doživljaja sa raspusta, opisivanje doživljaja na posjetama gradovima u BiH i o prirodnim ljepotama domovine, opisivanje prijatelja, samostalni radovi učenika na određenu temu, recitovanje pjesmica, organiziranje lutkokaza.

Moja okolina: koreliranje sa nastavnim sadržajima „Drugi smo razred“, „Moja zemlja se zove Bosna i Hercegovina“, „Vremenske pojave“, „Ljudsko tijelo“, „Svojstva vode u pojedinim agregatnim stanjima“, „Praznici“, „Život u školi“ i „Uža i šira porodica“.

Likovni odgoj: likovno izražavanje na temu Moj raspust- gdje sam ga proveo, Moj prijatelj, Moja mahala, Moja čaršija, Godišnja doba, Moja najdraža džamija, Moja porodica, bojenje bojanki, slikanje prirode, likovno izražavanje na temu mubarek dana i priprema za izložbe likovnih radova u školi

Muzički odgoj: pjevanje pjesme Selam, selam, učenje ilahija, pjevanje pjesmice Kad ja dođoh u džamiju, učenje salavata i sura.

Treći razred

Bosanski jezik: opisivanje situacija kada se uči Euza, Bismilla, dove, salavati, pravilno artikuliranje priča i njihova analiza, pravilno recitiranje pjesmica, uvježbavanje pravilnog čitanja, literarno izražavanje na teme Moja okolina, Moj kućni ljubimac, Moj prvi namaz, Odlazak u džamiju, Moja škola, Moj komšija, Kako čuvam svoje zdravlje, Moja domovina. U Nastavnom planu i programu za treći razred posebno se naglašava korelacija sa ovim predmetom. O tome sekaže sljedeće: „Tragom suvremenih zbivanja u školi, nastavnik islamske vjeronauke bi mogao inicirati suradnju s nastavnikom maternjeg jezika ponudivši mu sat metodičke interpretacije priče, pjesme predviđene Vjeronaučnim programom, čime bi obogatio svoje metodičke kompetencije rada na tekstu, razvio kvalitetnu međupredmetnu korelaciju i poticao kolegijalnu suradnju uškoli.“⁷

⁷ Nastavni plan i program islamske vjeronauke za treći razred osnovne škole, na sajtu: www.rijaset.ba/vjeronauka/

Moja okolina: objedinjavanje situacija kulturnog, primjerenog ponašanja, kultura komuniciranja u zajednici, zdravlje, ishrana, urednost, briga o čistoći okoline, narodi, kulture i religije u BiH, upoznavanje naše domovine.

Likovni odgoj: likovno izražavanje na temu Moj pravi prijatelj, Ka'ba, Džamija u ramazanu, Bajramska sofrta, Dijeljenje kurbana, Moja okolina, Školsko dvorište, likovno izražavanje na dijelove nastavnih sadržaja, bojenje i ukrašavanje levhe, bojenje karte BiH, bojenje šehidskog mezarja.

Muzički odgoj: interpretacija ilahija, pjesama i himne navijača „Hajmo Bosno, Hajmo Hercegovino“.

Tjelesni i zdravstveni odgoj: afirmiranje zdrave ishrane, zdravog načina života i bavljenje sportom.

Odjeljska zajednica: kompatibilnost učiteljevog i vjeroučiteljevog nastojanja da formativno ojačaju dijete uzrasta trećeg razreda osnovne škole.

Četvrti razred

Bosanski jezik: literarno izražavanje na različite teme, opisivanje pozitivnog ponašanja, pravilno jezičko izražavanje i pisanje, analiza i interpretacija kazivanja o poslanicima.

Moja okolina: raznovrsnost pojava i procesa u prirodi, povezanost živih bića, živa bića u godišnjim dobima, čovjekove aktivnosti u godišnjim dobima, briga o čuvanju biljnih i životinjskih vrsta, čovjek kao prirodno i društveno biće, kultura življenja, higijena, čuvanje zdravlja, obilježja zavičaja.

Likovni odgoj: likovno izražavanje na različite nastavne sadržaje, priroda, životinje, godišnja doba, sastavni dijelovi namaza, zavičaj.

Muzički odgoj: interpretacija ilahija i pjesama, pravilna interpretacija kur'anskih sura.

Peti razred

I u ovom razredu je moguće ostvariti korelaciju sa svim gore navednim školskim predmetima. Korelacija će biti ostvarena kroz čitanje, analizu i interpretaciju različitih tekstova, pismeno i usmeno izražavanje. Gdje god je moguće potrebno je ostvariti korelaciju sa prirodom, društvom, likovnim odgojem, muzičkim odgojem i odjeljskom zajednicom.

Šesti razred⁸

Kao primjer ostvarenja međupredmetne korelacija možemo navesti sljedeće primjere:

Bosanski jezik: analiza i interpretacija književnih tekstova, pismeno i usmeno izražavanje, čitanje i pisanje arebice, alhamijado književnost i najznačajniji predstavnici ove književnosti.

Strani jezici: brojni su primjeri korelacije sa stranim jezicima koji se uče u nekoj školi. Učenici mogu tražiti prijevode sura koje se uče na vjeronauci na engleskom, njemačkom, turskom ili nekom drugom jeziku. Učenje ilahija na ovim jezicima. Pisanje pisama na navedenim jezicima svojim prijateljima povodom blagdana i sl.

Historija: korelaciju sa ovim predmetom je moguće ostvariti obrađujući nastavne jedinice o poslanicima i historiji islama.

Geografija: povezanost vjeronauke sa ovim školskim predmetom u ovom razredu je značajna. Učenicima treba ukazati na mjesta gdje su živjeli poslanici, položaj Mekke i Medine, druga značajna mjesta koja se spominju udžbeniku.

Odjeljska zajednica: mnoge nastavne jedinice treba povezati sa odjeljskom zajednicom, kao primjer navodimo sljedeće: Moje potrebe i težnje, Uči, čitaj, Drugi i ja zajedno, Poštivanje i dobri odnosi, Rješavanje sukoba, Ne čini nasilje.

Sedmi razred

U nastavnom planu i programu islamske vjeronauke za sedmi razred je naglašeno da vjeronaučna nastava može ostvariti korelaciju sa ostalim predmetima. U pomenutom planu je navedena moguća korelacija vjeronauke i drugih školskih predmeta po tematskim cjelinama.⁹ Sadržaje svake tematske cjeline moguće je povezati sa više školskih predmeta. Kvalitet i oblik korelacije zavisi od sposobnosti, kreativnosti i želje nastavnika vjeronauke.

Osmi razred

Kao primjer korelacije islamske vjeronauke i drugih školskih predmeta u ovom razredu možemo navesti sljedeće primjere:

⁸ Za izradu ovog dijela koristili smo sljedeći udžbenik: Emina Grabus, Muamera Bašić, *Vjeronauka za šesti razred osnovne škole*, Sarajevo, El – Kalem, 2009.

⁹ Nastavni plan i program islamske vjeronauke za sedmi razred, na sajtu: www.rijaset.ba/vjeronauka/

Bosanski jezik i strani jezici: Prilikom obrade nastavne jedinice Prijevod Kur'ana na bosanskom jeziku¹⁰ učenike možemo motivirati da upoređuju i analiziraju različite prijevode Kur'ana na našem jeziku. Učenici mogu upoređivati prijevode kraćih sura na jezicima koje uče u školi (engleski, njemački, turski).

Matematika: istu nastavnu jedinicu je moguće iskoristiti za korelaciju sa matematikom, posebno kada je u pitanju brojčana nadnaravnost Kur'ana. Ovdje je moguće spomenuti neizbrisivi trag koji su islamski mislioci ostavili u ovoj znanosti.

Historija: korelaciju sa ovim školskim predmetom je moguće ostvariti obrađujući nastavne jedinice o poslanicima, historiji islama ili razvoju zajednice muslimana i Islamske zajednice u BiH.

Geografija: korelacija sa geografijom se može ostvariti tako što će učenici pronalaziti i otkrivati mjesta koja se spominju u nastavnim jedinicama.

Tehnička kultura: obrađujući nastavnu jedinicu Šeheri u Bosni i Harcegovini¹¹ moguće je podstaći učenike da naprave makete mostova, bosanske kuće, džamije, tekije.

Odjeljska zajednica: obrađujući nastavnu jedinicu Poželjne kompetencije mladih¹² moguće je povezati sadržaje koji se obrađuju u okviru odjeljske zajednice a vezani su za profesionalnu orijentaciju učenika.

Deveti razred

U nastavnom planu i programu za deveti razred navedeni su neki od mogućih oblika korelacije.¹³ Korelacija je urađena po nastavnim cjelinama. Navedeni su primjeri korelacije sa jezikom, odjeljskom zajednicom, građanskim obrazovanjem, geografijom, historijom, muzičkim odgojem, likovnim odgojem, biologijom, tjelesnim i zdravstvenim odgojem, matematike, informatike. Nastavniku je ostavljeno da sam osmisli oblike korelacije u skladu sa svojim sklonostima i sposobnostima.

Ovdje su navedeni samo neki primjeri korelacije vjeronauke sa drugim školskim predmetima. Mogućnosti su mnogo veće ali je to

¹⁰ Emina Grabus, Muamer Neimarlija, Ahmedina Purković, Melisa Zukić, *Vjeronauka za osmi razred osnovne škole*, Sarajevo, El – Kalem, 2011., str. 33 – 37.

¹¹ Op.cit., str. 114 – 118.

¹² Op. cit., str. 9 – 11.

¹³ Nastavni plan i program islamske vjeronauke za deveti razred osnovne škole, na sajtu: www.rijaset.ba/vjeronauka/

prepušteno svakom vjeroučitelju pojedinačno. U ostvarenju međupredmetne korelacije do punog izražaja može doći kreativnost nastavnika vjeronauke. Brojne su vannastavne aktivnosti koje bi nastavnik vjeronauke trebao iskoristiti za korelaciju kao npr:

▷) Obavezno sa drugim nastavnicima obilježiti blagdane ili neke značajne dane. Ovdje bi nastavnik vjeronauke trebao vršiti i određene korekcije nekih sadržaja na školskim priredbama a koje nisu u skladu sa našom vjerom.

▷) Vodstvo različitih sekcija, ne samo hora ilahija i kasida, arapskog pisma isl. Vrlo je korisno da nastavnik vodi i neku drugu sekciju za koju ima afiniteta kao npr. različite sportske sekcije, ekologija, saobraćajna sekcija...

▷) Organizacija putovanja i izleta.

4. PROBLEMSKA PITANJA I BUDUĆA ISTRAŽIVANJA

Neki nastavnici mogu postaviti pitanje nije li ovo previše obaveza za jednog nastavnika? Da, ovo je vrlo mnogo obaveza, ali mi moramo raditi što više, ne moramo sve gore navedeno ostvariti ali pokušati realizovati što je više moguće. Ovaj tekst bi trebao potaknuti nova istraživanja i prijedloge.

Treba razmišljati kako potaknuti nastavnike za saradnju, kako ih motivisati, kako razvijati učeničku saradnju, koji su sve oblici zajedničkog rada mogući, kako ostvariti ponuđene prijedloge, kakva su iskustva nastavnika vjeronauke u njihovim školama i sl. Ukoliko želimo kvalitetniju korelaciju vjeronauke i drugih školskih predmeta smatramo da bi trebalo uraditi sljedeće:

▷) u toku studija ukazati budućim nastavnicima vjeronauke na ovaj problem,

▷) na seminaru za nastavnike vjeronauke detaljno obraditi ovaj problem,

▷) izvršiti istraživanja o stepenu korelacije u našim školama,

▷) iznaći načine za finansiranje određenih projekata i

▷) podržati nastavnike koji rade na promicanju korelacije.

Ako ovako ozbiljno uvijek budemo pristupali izradi kurikuluma, planiranju nastavnog gradiva, i budemo svjesni mnogobrojnih mogućnosti koje nam se nude u školskom sistemu onda će kvalitet sigurno biti neizbježan. Kvalitet neće doći sam po sebi, na tome moramo stalno i mukotrpno raditi.

Summary الموجز

CORRELATION OF THE ISLAMIC RELIGIOUS STUDIES WITH OTHER SCHOOL SUBJECTS

Elvedin FETIĆ

The subject of the Islamic religious studies can be brought into a correlation with all the other school subjects. Intersubject correlation helps improve the quality of teaching religious studies. Teachers of religious studies should strive to become a role model for establishing this kind of correlation. Cases of successful correlation of the Islamic religious studies with other school subjects are numerous.

ارتباط مادة تعليم الدين الإسلامي مع المواد الدراسية الأخرى

ألفدين فيتيتش

يمكن مادة تعليم الدين الإسلامي أن تحقق الترابط مع كافة المواد الدراسية، حيث إن الترابط بين المواد الدراسية يحسن من جودة تدريس مادة تعليم الدين. وينبغي لمعلم الدين أن يكون أسوة في إقامة الترابط بين المواد. وتعتمد جودة هذا الترابط على مدى توضيح معلم مادة الدين الإسلامي وكفاءته وإبداعه. وهناك أمثلة كثيرة على ترابط مادة تعليم الدين الإسلامي مع المواد الدراسية الأخرى، سواء في الحصص النظامية أو في النشاطات الإضافية. الكلمات الرئيسية: الترابط، الدروس، تعليم الدين الإسلامي، الجودة.